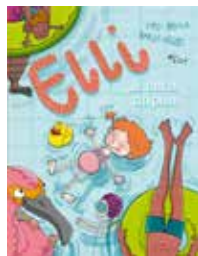


Vatsamakkaroita ja riippuvia tissejä

Lastenkirjoissa käsitys kehosta muuttuu hitaasti

MIA ÖSTERLUND & ÅSA WARNQVIST

Lastenkirjojen peilikuvista ei juurikaan löydy lihavia lapsia. Tutkijat ovat viime vuosina ryhtyneet kartoittamaan erityisesti kuvakirjojen ylläpitämiä käsityksiä erilaisista kehokuvista. Todennäköisesti laihuuden ihannenormista räikeästi poikkeava lihavuus on edelleen haastavampi haukkapala aikuiselle kuin lapselle.



Abo Akademin ja Svenska Barnboks-institutetin ”Body Politics and the Fat Child” -tutkimusprojektissa tarkastelemme lastenkirjallisuuden kehonkuvia läskitutkimuksen näkökulmasta. Projekti on tuottanut useita artikkeleita, joissa olemme analysoineet muun muassa ”etsi ja löydä” -kuvakirjaformaatin mahdollisuuksia kuvata läskiä suuren ihmisjoukon avulla, lastenkirjoissa esiintyviä antropomorfisia lihavia hahmoja sekä nuortenkirjojen keinoja käsitellä läskiä. Lisäksi olemme tutkineet vanhoihin satuihin ja lastenkirjallisuuden klassikoihin perustuvia Disneyn animaatiofilmejä ja niiden stereotyyppisesti hahmoteltuja läskejä kehoja. (Warnqvist & Österlund 2021a, 2021b, 2022, 2025a ja 2025b.)

Sukeltaessamme syvemmälle lastenkirjallisuuden kehonormeihin ja kehon muotoihin havaitsimme toistuvan mallin: lihavat lapset puuttu-

vat. Sen sijaan olemme löytäneet lihavia aikuisia ja ihmishahmoja korvaavia lihavia eläimiä. Perinteisesti mielikuva lihavasta kehosta on ollut lastenkirjoissa stereotyyppinen ja yksioikoinen. Olemme halunneet tutkia, onko yhteiskunnassamme viime vuosikymmeninä itsensä läpi löytänyt kehopositiivisuusaktivismi saanut jo vasta-kaikua myös lastenkirjallisuudessa. Pääasiassa olemme analysoineet kuvakirjoja.

Tässä artikkelissa esittelemme tutkimuksemme pääpiirteissään. Lisäksi tarkastelemme vielä neljää vuonna 2024 ilmestynyttä suomalaista lastenkirjaa: Kirsi Alanivan ja Marjo Nygårdin *Elli ja sata napaa* (WSOY), Laura Ertimon ja Sanna Pelliccionin *Mitä on olla minä?* (S&S), Katri Kirkkopellon *Molli ja suurenmoinen lemmikki* (Lasten Keskus) sekä Lotta Lahden ja Johanna Lehtomaan *Mursu, joka tahtoi joogata* (Kumma-kustannus).

Hoikkuusnormi vs. läskipositiivisuus

Pohjoismaisissa kuvakirjoissa kuvataan paljon moninaisuutta. Erityisesti ihmiskehon avulla on helppo havainnollistaa etnisyyteen, sosiaaliseen sukupuoliin, ikään, seksuaalisuuteen ja sukupuoliin liittyviä ilmiöitä. Vaikka monimuotoisuuden esiin tuomista muutoin pidetään tärkeänä, ihmiskehon erilaisia muotoja esitellään silti harvemmin. Lihavaa kehoa ei uskalleta käsitellä. Lihavat hahmot lastenkirjoissa ovat yhä harvinaisia ja erityisen harvinaisia ovat lihavat lapset, vaikka heitä on entistä enemmän. Selitystä voi etsiä medikalisaation lisäksi läskiin yhä liitetystä stigmasta eli häpeäleimasta, jota halutaan lasten suojelemiseksi välttää. Tutkijat, kuten Katriina Kyrölä (2021) ovat sitä mieltä, että vallitseva hoikkuusnormi heijastaa sisäistettyä läskikauhua, joka leimaa länsimaista yhteiskuntaa kokonaisuudessaan. Tämän seurauksena pohjoismaisilla lastenkirjamarkkinoilla on vielä melko vähän teoksia, joiden kuvaus on läskipositiivista.

” Perinteisesti mielikuva lihavasta kehosta on ollut lastenkirjoissa stereotyyppinen ja yksioikoinen.



Fantin ruokahalu on kyltymätön. Vaikka se syö pelkkiä kasviksia, niin se kasvaa Mollin ja muiden eläinten mielestä valtavan isoksi. Katri Kirkkopellon kuvitusta kuvakirjaan *Molli ja suurenmoinen lemmikki*.

Lihavia hahmoja on toki lastenkirjallisuudessa, mutta heitä kuvataan yleensä vain sivuhahmoina stereotyyppisesti ja negatiivisesti. Päähenkilöksi lihava lapsi pääsee harvoin. Lihavia hahmoja käytetään terveyteen ja terveelliseen elämäntapaan liittyvässä keskustelussa usein varoittavina esimerkkeinä tai heidät tehdään naurunalaiseksi. Lihavuus yhdistetään usein erilaisiin moraalisiin epäonnistumisiin. (Warnqvist & Österlund 2025a ja 2025b.)

Lihavien kehojen poissaolo kuvakirjoissa on saanut tutkija Anja Herrmannin (2018) puhumaan ”puuttuvista kehoista” (”missing bodies”). Käsitteen ovat luoneet Monica J. Casper ja Lisa Jean Moore (2009) ja sillä tarkoitetaan hyvin rutiininomaista tapaa tehdä eri kehotyypit näkymättömiksi. Tutkimuksemme pohjoismaisista kuvakirjoista osoittaa, että lihavat kehot puuttuvat niistä systemaattisesti. Aineiston perusteella onkin erittäin perusteltua puhua poissaolevista kehoista.

Uusia perspektiivejä läskitutkimukseen

Tutkimuksemme ammentaa läskitutkimuksesta. Siinä kiinnitetään huomiota lihaviin kehoihin kohdistuviin kulttuurisiin käsityksiin, joita voidaan haastaa sekä historian että nykyhetken näkökulmasta. Lihaviin kehoihin liittyvien leimaavien normien ja moraalisten näkökohtien kyseenalaistaminen on tyyppillistä läskitutkimuksessa, mikä on myös osaltaan myötävaikuttanut siihen, että tutkimuksen ja kehoaktivismin välille on syntynyt läheistä vuorovaikutusta.

Läskitutkimuksella on vahva yhteys sukupuolen- ja queer-tutkimukseen (Taylor 2021), mutta kirjallisuustieteen metodipakkiin se on vakiintunut hitaammin. Lastenkirjallisuuden tutkimuksessa läskitutkimus yleistyi vasta 2000-luvun puolivälissä. Ajankohdan myöhäisyyttä voi ihmetellä, sillä lastenkirjallisuudelle on kautta aikojen ollut tunnusomaista kehon muutokset, mitä myös Lynne Vallone (2021) painottaa.

Lastenkirjoissa saunapuhtaiden ja alastomien kehojen kuvaaminen on yhä harvinaista. Tässä Sanna Pelliccionin kuvituskuvassa *Millainen minä?* -kuvakirjaan Ruska nojaa raukeana mummoonsa saunan lauteilla.

” Kehopositiiviset
kuvakirjat sijoittuvat
usein uimarannalle,
uimahalliin, kylpylään
tai maauimalaan.



Kuvakirjatutkimuksen alueella läskitutkimus on vielä tuore aluevaltaus.

Läskitutkimuksessa käytetään sanaa läski. Näin halutaan välttää lihavia kehoja kutistavia eufemismeja (Wann 2009), ja olemme myös omassa tutkimuksessamme noudattaneet tätä sanavalintaa. Erityistä päänvaivaa meille on kuitenkin aiheuttanut miettiä sitä, kuinka lihava ihmisen täytyy olla, että häntä pidetään lihavana? Milloin joku on lihava ja milloin kuvat ovat vain kuvakirjalle tyypillistä estetiikkaa, jossa kehon suhteita liioitellaan eri suuntiin? Näihin kysymyksiin ei ole mitään valmiita vastauksia, vaan lihavat kehot on ensi sijassa aina nähtävä suhteessa muihin kuvattuihin kehoihin. (Warnqvist & Österlund 2021a, 27.)

Läski näkyväksi... ilman lihavia lapsia?

Entistä moninaisempi kehonkuvaus on vähitellen yleistynyt lastenkirjoissa. Osa aineistossamme olleiden kuvakirjojen tekijöistä on ilmaissut halunsa kyseenalaistaa vanhentunutta esitystapaa läskipositiivisissa kirjoissaan. Tosin olemme havainneet, että niissäkin vältellään kuvaamasta lihavia lapsikehoja. Eräänä esimerkkinä tästä voidaan mainita norjalaisen Kristin Roskiften ”etsi ja löydä” -kuvakirja *Alle sammen teller* (Magikon 2018, *Kaikki lasketaan*, S&S 2020, suom. Arja Kantele), jossa esitellään kokonainen kirjo erilaisia kehoja, myös lihavia. Lihavat lapset kirjasta kuitenkin puuttuvat. (Warnqvist & Österlund 2021a.) Perinteisten kuvakirjojen tarjonnassa harvinainen poikkeus on Julia Hanssonin *Billie, Korven och havet* (Natur & Kultur 2020), joka kuvaa lihavien lasten päivää rannalla yhdessä yhtä lihavien koiransa ja äitinsä kanssa. Kirja on esimerkki läskin normalisoinnista, kun lihavien lasten ympärillä näytetään myös muita lihavia lapsia. Läski ei ole vain jotain, jota kommentoidaan, vaan sitä normalisoidaan. Kuvakirjan tekijällä on siis mahdollisuus käyttää etäännyttämiseffektiä kuvaamaan läskiä positiivisesti.

Selvästi yleisempää on kuitenkin se, että lihavien lasten sijasta kuvataan lihavia antropomorfisia eläimiä tai lihavia aikuisia. (Warnqvist

& Österlund 2021b.) Malin Kivelän ja Linda Bondestamin suomenruotsalaisessa kuvakirjassa *Den ofantliga Rosabel* (Förlaget 2017; *Suurenmoinen Rosabel*, Teos 2017, suom. Liisa Ryömä) lihava poni uhmaa hoikkuusnormeja. Lisäksi kirjasta löytyy queer-viittauksia, kun näytetään ruusunpunaisia My Little Ponym kaltaisia lihavia hevosia sateenkaaren väreissä.

Annika Leonen ja Bettina Johanssonin ruotsalaiset kuvakirjat *Bara rumpor* ja *Bara rumpor på stranden* (Lilla Piratförlaget 2019 ja 2020) ovat lähestymistavaltaan selvästi kehopositiivisia. Kirjasarjaan kuuluu neljä muutakin osaa ja niissä kaikissa voi nähdä vahvan pyrkimyksen ottaa lihavat lapset huomioon. Tosin myös näistä kirjoista voi tunnistaa tiettyä varovaisuutta liittyen kehokuvaan, sillä kaikista rannalla ja uimahallissa kuvatuista lihavista kirjojen henkilöistä vain muutamat voi suoraan tulkita lapsiksi.

Mursuja, Fantteja ja lapsia uimahallissa

Uudet suomalaiset kuvakirjat seuraavat kehon koon esittämisen suhteen pohjoismaisia tendenssejä. Lotta Lahden ja Johanna Lehtomaan *Mursu, joka tahtoi joogata* edustaa lapsille suunnattua käyttökirjallisuutta, tarkemmin eriteltyinä se on joogakirja. Kirja esittelee joukon lapsille tarkoitettuja joogaharjoituksia, joita havainnollistetaan eläinhahmojen avulla. Joogaavalle eläimelle, Mursulle, on tunnusomaista muhkea muoto. Kirja viestittää, että ei ole helppo joogata, jos on sellainen kuin Mursu, siis lihava. Mutta silti on ihan hyväksyttävää, että myös lihava yrittää joogata.

Takakannessa painotetaan kirjan kehopositiivista viestiä, kun todetaan sen opettavan ”*lempyyttä omaa kehoa kohtaan [– –] juuri sellaisena kuin on*”. Tyytyväisen ja lihavien mursun hahmo yhdistettynä pehmeään väriskaalaan alleviivaa kirjan kehopositiivista viestiä: kaikenlaiset lapsenkehot kelpaavat, ja myös lihavilla on oikeus liikkua. Kirjan hyväksyvään tyyliin kuuluu vielä sekin, että lihava hahmo ei mitenkään briljeeraa joogassa. Kirjan keskeisenä viestinä on, että omalla tavalla tekeminen kelpaa.

Tarkoitus saattaa olla hyvä, mutta lihavuuden hyväksyttävyyden painottaminen kääntyy mielestämme kuitenkin kirjan inklusiivisuuden tavoitetta vastaan.

Katri Kirkkopellon *Molli ja suurenmoinen lemmikki* kuvaa kehopositiivisuutta eläinhahmon avulla. Edellisistä *Molli*-sarjan osista tuttu lihava Molli-hahmo löytää vielä lihavamman ”fantin” puutarhasta. Kirjan tietosivu kertoo, että fantti painaa jo syntyessään 50 kiloa ja täysikasvuinen uros painaa jopa 10 000 kiloa. Lisäksi mainitaan, että fantit voivat syödä päivässä 200 kiloa kasviksia ja fantin suunnattomat uloste-
tekat saavat puutarhan kukoistamaan. Lihava eläin kiedotaan huolenpitoon, joka samalla kertoo erilaisten kehonkokojen huomioimisesta kirjassa. Fantin vääjäämätöntä kasvua kuvataan, kunnes se on jo kooltaan ”valtava”. Samalla fantti saa jatkuvasti enemmän tilaa kuvakirjan sivuilla. Tällä tavoin lihava lapsivartalo on tavallaan eläinhahmon kautta edustettuna kirjassa. On hyvin yleistä, että lihavat eläimet edustavat kirjoissa lihavia lapsia (Warnqvist & Österlund 2021b). Kirjan lähestymistapa muistuttaa Vashti Harrisonin palkittua amerikkalaista kuvakirjaa *Big* (Penguin Random House 2023), jossa lihava ruskea ballerina täyttää koko kuva-aukeaman, kunnes hän kirjaimellisesti ei enää mahdu sille.

Kehopositiiviset kuvakirjat sijoittuvat usein uimarannalle, uimahalliin, kylpylään tai maa-uimalaan. Tällaiset miljööt antavat luontevan mahdollisuuden kuvata kehojen moninaisuutta, koska niissä kehot ovat monia muita paikkoja enemmän näytteillä ja sananmukaisesti paljaina. Hyviä esimerkkejä ovat ALMA-palkitun eteläkorealaisen Baek Heenan ruotsinnettu kuvakirja *En fe på badhuset* (Tranan 2020, ruotsinos Sun-Kyoung Choi) sekä Annika Leonen ja Bettina Johanssonin jo edellä mainittu *Bara rumpor*. Kehopositiivisuus yhdistyy molemmissa kuvakirjoissa aistilliseen ja rentoon tunnelmaan, ja sama lähestymistapa näkyy Laura Ertimon ja Sanna Pelliccionin kuvakirjassa *Mitä on olla minä?*

Kirja kertoo viisivuotiaasta Ruskasta, joka on uimahallissa kiltin mumminsa kanssa. Pojan ke-



ho ei ole lihava, mutta hänen ympärillään on monenlaisia kehoja. Ruskan mutkatonta suhtautumista omaan kehoonsa ja mummin lihavuuteen kehoon kuvataan neutraalisti kuvituksessa, kun taas Ruskan minäkerrontana etenevä teksti ei lainkaan kommentoi kehoja ja niiden moninaisuutta. Sen sijaan takakansiteksti viittaa kehopositiivisuuteen: ”*Tilaa löytyy kaikentyyppisille kehoille*”.

Kirja on hyvä esimerkki siitä, kuinka visuaalista kerrontaa käytetään kehopositiivisessa taroituksessa: saunan lauteilla Ruskan pää lepää mummin kehoa vasten. Kuva-aihe toistuu lähikuvana kirjan lopun tapettiaukeamalla, jossa poika venyttelee nautinnollisesti, ja katsojan huomio kiinnittyy mummin vatsamakkaroihin ja huolenpidosta viestivään käteen pojan rinnan päällä. Kirjasta välittyy lempeä ja tarkoin punnittu suhtautuminen läskipositiivisuuteen.

Millainen minä? -kuvakirja välttää konfliktihakuisuutta ja korostaa huolenpidon etiikkaa. Ertimon ja Pelliccionin kuvakirjan ansiot korostuvat, kun sitä vertaa Kim Fupz Aakesonin ja Mette-Kirstine Bakin tanskalaiseen kuvakirjaan *Mor* (Gyldendahl 1994), jossa laiha poika häpeää lihavan äitinsä normit rikkovaa syömistä ja ulkonäköä, mutta pääsee yli äitinsä kehoa kohtaan tuntemastaan häpeästä ja tämän nautinnonhaluisesta käyttäytymisestä.

Sama huomio pätee Kirsi Alanivan ja Marjo Nygårdin kirjaan *Elli ja sata napaa*, joka sijoittuu monenlaisia kehoja täynnä olevaan maauimalaan. Lapsen katse keskitetään kehojen moninaisuuteen, kun kuvataan äidin riippuvia rintoja ja yhdistetään ne ravintoa antavaa äitiyteen: ”Äiti on nukahdannut. Tissit ovat vierähtäneet kainaloihin kuin puolityhjät vappupallot. Niillä on ruokittu Ellin lisäksi kaikki hänen viisi veljeään. Äiti tuoksuu kuivalta napanöyhdältä ja taskun pohjalle unohtuneilta bedelmäkarkeilta. Elille tulee siitä aina kotoisa olo.”

Uudet suomalaiset kuvakirjat todistavat, että läskipositiivisuus on alkanut saada varovaisesti jalansijaa myös suomalaisissa lastenkirjoissa. Ne seuraavat pohjoismaisen lastenkirjallisuuden tendenssejä siinä mielessä, että myös suomalaisissa esimerkeissä lapset ovat normaalin kokoisia ja tarkastelevat monenlaisia kehoja ympärillään – myös lihavia. Lihavat elinlahmot ja aikuiset korvaavat lihavat lapsikehot. Tosin lihavien lasten kuvaamiseen liitetään Suomessakin edelleen tiettyä stigmaa, jolloin niiden esitystapa voi kääntyä alkuperäistä monimuotoisuuden esittämiseen tähtäävää tavoitettaan vastaan, jos kirjat herättävät luki-

jassa stereotyyppisiä assosiaatioita lihavista kehoista.

Moni aikuinen saattaa edelleen suhtautua paheksuen tai loukkaantuen tapaan, jolla uudet kuvakirjat kuvaavat kehoja ja rikkovat aiempia normeja. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että meitä ympäröivässä yhteiskunnassa hoikkuus on niin normalisoitua ja sellaisena se halutaan edelleen nähdä myös lastenkirjoissa. Edellä esittelemämme kuvakirjat tarjoavat kuitenkin esimerkkejä kehojen moninaisuudesta ja siten pyrkimystä ottaa mukaan myös lihavat varkalot. Onko tämä vain tilapäinen suuntaus vai jotain pysyvää, jää nähtäväksi. ●

Artikkelin suomennos Seija Haapakoski

Lähteet:

- Monica J. Casper & Lisa Jean Moore 2009: *The Politics of Visibility*. New York Press.
- Anja Herrmann 2018: Of Whales and Monsters. Visual Fat Politics in Contemporary Children's Picture Books. *Food, Fatness and Fitness*. Critical perspectives. Blogiteksti 1.5. 2018. <https://foodfatnessfitness.com/2018/05/01/fat-in-childrens-books/>.
- Katariina Kyrölä 2021: Fat in the Media, – Teoksessa *The Routledge International Handbook of Fat Studies*. Toim. Cat Pausé & Sonya Renee Taylor. Routledge.
- Allison Taylor 2021: What's Queer about Fat Studies Now? – Teoksessa *The Routledge International Handbook of Fat Studies*. Toim. Cat Pausé & Sonya Renee Taylor. Routledge.
- Lynne Vallone 2021: Size – Teoksessa *Keywords for Children's Literature*. 2. painos. Toim. Phil Nel, Lissa Paul & Nina Christensen. New York UP.
- Marilyn Wann 2009: Foreword: Fat Studies: An Invitation to a Revolution, s. xi–xxv – Teoksessa *The Fat Studies Reader*. Toim. Esther D. Rothblum & Sondra Solovay. New York UP.
- Åsa Warnqvist & Mia Österlund 2021a: Att skildra feta kroppar. Vimmelbokslogik och fet temporalitet i Kristin Roskiftes *Alle sammen teller*, s. 25–39. *Tidskrift för litteraturvetenskap* 5 (2) 2021.
- Åsa Warnqvist & Mia Österlund 2021b: Depicting Fatness in Picturebooks. Fat Temporality in Malin Kivelä's and Linda Bondestam's *Den ofantliga Rosabel* and Anete Melece's *Kiosks*, s. 7–28. *Analyze: Journal of Gender and Feminist Studies* 16 (30) 2021.
- Åsa Warnqvist & Mia Österlund 2022: Girlhood, Gazing and Fatness in Gabriella Sköldenberg's Young Adult Novel *Trettonde sommaren*. Juxtaposing Fat Studies and Girlhood Studies, s. 1–23. *Barnboken. Journal of Children's Literature Research* 44, 2022.
- Åsa Warnqvist & Mia Österlund 2025a: Fat, Fun, and Feroocious. Fatness and Gender in Disney Films based on Oral and Written Children's Stories. – *The Routledge Companion to Gender and Childhood*. Toim. Mary Zaboriskis. [tulossa].
- Åsa Warnqvist & Mia Österlund 2025b: *Blond, Pink, and Porky: The Dehumanization of Fat Characters Eating Sweets in British 20th Century Children's Book Classics*. *Cultural Perspectives on Sweets in Children's Literature and Media*. Toim. Sabine Planka & Corina Löwe. [tulossa].